

عنوان: عدالت مطلوب از منظر قرآن و روایت در بیانیه گام دوم انقلاب

مریم طهماسبی^۱

^۱. سطح دو حوزه علمیه الزهرا (س) – mail.com – maryamtah256@

چکیده

انقلاب اسلامی یکی از بزرگترین انقلاب‌ها در طول تاریخ بشریت است و چهلمین سالگرد پیروزی خود را پشت سر گذاشت، اگرچه دشمنان متکبرش گمان‌های باطل در سر داشتند اما دوستانش در سراسر جهان، امیدوارانه آن را در گذر از چالش‌ها و به دست آوردن پیشرفت‌های خیره‌کننده همواره سر بلند دیده‌اند. سالهاست که بحث عدالت‌گرایی را مقام معظم رهبری در بیانات خود به تصویر کشیده‌اند که آخرین آنها بیانیه گام دوم انقلاب است که در اسفند ماه ۹۵ بیان فرمودند. و بنظر می‌رسد که تبیین اینگونه مفاهیم جهت داشتن جامعه و امتی راست‌کردار ضروری است. لذا در این مقاله با توجه به تمام سخنرانی‌های ایشان و مبحث توصیه چهارم گام دوم انقلاب که اختصاص به عدالت دارد و با استناد به آیات و روایات پرداخته شده است.

کلید واژه: آیات، روایات، رهبرانقلاب، عدالت، گام دوم

مقدمه

عدالت مهم ترین شاخص ارتقاء حیات بشری بوده و برقراری آن یکی از اهداف مهم اسلام است. از آنجا که واژه عدالت در نصوص قرآن و حدیث فراوان به کار رفته و فهم معنای آن، مقدمه فهم آموزه های اسلام در این باره است. بدیهی است مادامی که مفهوم عدالت برای ما به طور دقیق معین نشده باشد، هر گونه بحثی پیرامون عدالت و شاخص سازی برای آن بدون مبنا بوده و از افتادن در بیراهه و ارتکاب اشتباه مصون نخواهیم ماند.

عدالت از بدو خلقت به عنوان یک گرایش باطنی شناخته شده و عدالت اجتماعی از مهم ترین آرمان های بشری در طول تاریخ بوده است. در اندیشه اسلام نیز عدالت از جایگاه والایی نزد فیلسوفان مسلمان همچون فارابی و ابن سینا و... داشت. در دوره ی استاد مطهری، در کتاب عدل الهی و سایر آثار خود، تا حدودی به این موضوع پرداخته شده است و در سالهای اخیر نیز کتب و مقالات متعددی در این زمینه ارائه شده است ولی اثری که اینگونه بر تبیین موضوع عدالت مطلوب اجتماعی در گام دوم انقلاب بپردازد مشاهده نشد.

باتوجه به بیانات مقام معظم رهبری در مورد عدالت گرایی، بررسی اینگونه مفاهیم به جهت داشتن جامعه ای راست کردار ضروری است.

پس عدالت مطلوب در آیات و روایات، در بیانیه گام دوم انقلاب چگونه مطرح شده است؟ و معنای عدل و واژه های پیرامونی عدل در لغت و عرف و کاربردهای آن در قرآن و حدیث و مفاهیم مطرح شده برای عدالت فردی و اجتماعی باتوجه به دیدگاه مقام معظم رهبری، مباحث این مقاله را تشکیل می ده.

و هدف محقق از نوشتن این مقاله، گسترش عدالت در سطح جامعه، جلوگیری از ظلم و فساد و رعایت انصاف در حقوق افراد و چگونگی پیشرفت جامعه با عدالت و آگاه سازی قشر جوان است.

مفهوم شناسی

معنای لغوی عدالت

عدالت در لغت و اصطلاح، معنای مختلفی دارد که برخی از آن ها اشاره می شود:

«نهادن هر چیزی در جای خود» «حد وسط میان افراط و تفریط در قوای درونی»^۱ «رعایت برابری در پاداش و کیفر دادن به دیگران اگر عمل نیک است پاداش و اگر بد است کیفر داده شود»^۲

«تعادل و تناسب، تساوی و برابری، اعتدال و یا رعایت حد وسط در امور، استوا و استقامت»^۳

ابن منظور می گوید: «عدل عبارت است از هر چیزی که در ذهن مردم درست و مستقیم و راست باشد و در مقابل جور قرار دارد»^۴.

مرحوم علامه طباطبایی معنای اصلی عدالت را اقامه مساوات میان امور می داند لذا در تعریف آن می گوید:

^۱ - معین، فرهنگ فارسی، واژه عدل ج 2

^۲ - اصفهانی، المفردات ص 325

^۳ - فیومی، المصباح المنیر، صص 51 و 52

^۴ - ابن منظور، لسان عرب، ج 11 ص 43

«به هر امری آنچه سزاوار است بدهی تا همه امور مساوی شوند و هر چیزی در جای خود که مستحق آن است قرار گیرد»^۱

چهار معنی عدل از نظر شهید مطهری

اول: موزون بودن و تعادل: اگر مجموعه ای را در نظیر بگیریم که در آن اجزای مختلفی به کار رفته است و هدف خاصی از آن منظور است، باید شرایط معینی در آن از حیث مقدار لازم هر جزء و از لحاظ کیفیت ارتباط اجزاء با یکدیگر رعایت شود و تنها در این صورت است که آن مجموعه می تواند باقی بماند و اثر مطلوب خود را بدهد.

دوم: عدل به معنای تساوی و نفی هر گونه تبعیض: مقصود از عدالت در اینجا رعایت تساوی در زمینه استحقاق هایی می باشد که افراد از آن برخوردار بوده و این رفع تبعیض با ملاحظه تفاوت های بین افراد است.

سوم: رعایت حقوق: رعایت حقوق افراد و عطا کردن به هر ذی حق، حق او را، و ظلم عبارت است از پایمال کردن حقوق و تجاوز و تصرف در حقوق دیگران.

چهارم: رعایت استحقاق ها در افاضه وجود: رعایت استحقاق ها در افاضه وجود و امتناع نکردن از افاضه و رحمت به آنچه امکان وجود یا کمال وجود دارد.^۲

^۱ - طباطبائی، المیزان، ج ۱۲ ص ۳۵۶

^۲ - مطهری، عدل الهی، صص ۵۹-۶۱

عدالت تندرویی نیست حق گرایی است توجه به حقوق آحاد مردم است، حقوق مظلومان است در یک کشور، کسان زیادی پیدا می شوند که اگر دستگاه مسئول قانونی به فرد آنها نشتابد در امواج درگیری های گوناگون لگدمال می شوند .

وظیفه دولت عدالت مدار توجه ویژه به قشر محرومین است .

عدالت را نباید تندرویی و مخالفت با شیوه های علمی دانست .

با استفاده از همه شیوه های عالمانه و با تدبیر می توان عدالت را در جامعه مستقر کرد.^۱

¹ -بیانات مقام معظم رهبری در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری محمد احمدی نژاد، 12 مرداد 1384

نتیجه

اگر به گوشه هایی از پیام مهم مقام معظم رهبری درباره (عدالت خواهی) توجه کنیم: (امروزه سرآغاز فهرست بلند مسائل کشور مسئله عدالت است)

معنا و محور اصلی عدالت در لغت و اصطلاح برابری و نهادن هر چیز در جای خود است . و مفهوم صحیح عدالت اجتماعی عبارت است از رعایت حقوق اجتماعی. آنچه در آیات و روایات و احادیث فهمیده میشود این است که اسلام به طور خاص در پی تشکیل جامعه ای بودند که به تعبیر قرآن (حیات طیبه) را برای انسان به ارمغان آورد.

در اسلام ارزش واقعی تقوا و پرهیزکاری است و هرچه این عنصر در افراد جامعه بیشتر و مستحکم تر شود آن جامعه سریع به سمت تحقق عدالت پیش می رود و پیشرفت های معقولی نصیب آن ملت و کشور خواهد شد و در نظام مبتنی بر ولایت فقیه، عدالت و عدالت جویی، هدف والای نظام سیاسی و هم شرط بنیادینی است که حاکم آن از بالاترین درجه آن برخوردار است.

منابع و مأخذ

قرآن

نهج البلاغه

- 1- ابن منظور، لسان العرب، دار صادر، بيروت: چاپ اول، ق 1410
- 2- ابن الاثير، النهاية في غريب الحديث، تحقيق: (طاهر احمد الزاوي)، 1364، قم، موسسه اسماعيليان.
- 3- ابن فارس، ترتيب مقاييس اللغة، احمد، پژوهشگاه حوزه و دانشگاه، چاپ اول، 1387.
- 4- اصفهانی، راغب، المفردات في غريب القرآن، (حسين بن محمد)، تهران: نشر صادق، 1387
- 5- تمیمی آمدی، ابوالفتح، غرر الحکم و دررالحکم، دارالکتاب السلامی، قم
- 6 - دامغانی، فواديان، سيمای عدالت در قرآن و حديث، تهران: لوح محفوظ، 1382
- 7- طباطبائی، سيد محمد حسين، تفسير الميزان، مترجم (سيد محمد باقر موسوی همدانی)، بنياد علمی فرهنگی علامه طباطبائی، 1363
- 8- _____ تفسير الميزان، ترجمه (سيد محمد باقر موسوی همدانی)، نشر بنياد علمی و فکری، چاپ دوم، تابستان 1364
- 9- العسكري، ابوهلال، الفروق الغويه، موسسه النشر الاسلامی التابعه اجماعه المدرسين ، قم
- المشرفه الاولى 1412
- 10- فيومی، احمد بن علی، المصباح المنیر، مصر، مکتبه محمد علی صبيح و اولاده، 1347ق

- 11- الیثی الواسطی، علی بن محمد، عیون الحکم والمواعظ، قم دارالحدیث، چاپ اول 1376
- 12- مجلسی، محمدباقر، بحار الانوار، بیروت موسسه الوفا 1404 ق و تهران: دارالکتب الاسلامیه

1344

- 13- مجتبی، سید جلال الدین، علم اخلاق اسلامی، ترجمه جامع السعانات زاقی، تهران انتشارات

حکمت

- 14- معین، محمد، فرهنگ فارسی، تهران: موسسه امیرکبیر 1362.
- 15- مطهری، مرتضی، عدل الهی، تهران: انتشارات صدرا، چاپ دهم
- 16- _____ مجموعه آثار مرتضی مطهری، تهران: انتشارات الزهراء جلد دوم 1362
- 17- بخشی از بیانیه گام دوم انقلاب، مقام معظم رهبری، 22 بهمن 1397
- 18- بیانات در دیدار استادان و دانشجویان دانشگاه امام صادق (ع) 29 دی 1384
- 19- بیانات رهبری در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه 1398/4/5
- 20- بیانات در خطبه های نماز جمعه 21 رمضان 1380/9/16
- 21- بیانات در نخستین نشست های راهبردی 1389/9/10
- 22- بیانات در دیدار جمعی از قاریان 1388/5/3
- 23- بیانات در دیدار رئیس و مسئولان قوه قضائیه 1388/4/7
- 24- بیانات در دیدار رئیس جمهوری و اعضای هیئت دولت 1387/6/2
- 25- بیانات مقام معظم رهبری در مراسم تنفیذ حکم ریاست جمهوری احمدی نژاد 12 مرداد

1384

26- بیانیه گام دوم انقلاب